עסו. 8 No. 16 שבת פרשת שמות תשע"א

SEPHARDIC PRACTICES CONCERNING קדושה דסידרא and יושב בסתר (ויהי נועם

The history behind the practice of reciting יושב בסתר, ויהי נועם and יושב בסתר and קרושה דסידרא as part of יושב בסתר on מוצאי שבת omes with some surprises. The practice itself is not referred to by the אמהבר, Rabbi Yosef Caro, a key Halachic decisor for the Sephardic community, in his begins with the following comment by the אורה חיים ווסימן רצה׳ Rabbi Moshe Isserles, a key Halachic decisor for the Ashkenazic community:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רצה'-הגה: ואומרים ויהי נועם וסדר קדושה באריכות, כדי לאחר סדר קדושה שאז חוזרים רשעים לגיהנם. ובזמן שאין אומרים ויהי נועם כגון שחל יו"ט בשבוע, אין אומרים סדר קדושה אבל אומרים ויתן לך. סעיף א'-מבדיל שליח ציבור כדי להוציא מי שאין לו יין. הגה: ונהגו לומר ולהזכיר אליהו הגביא במוצאי שבת, להתפלל שיבא ויבשרנו הגאולה.

Translation: Ramah: It is our practice to prolong the recital of Vi'Hiy Noam and Seder Kedushah in order to delay the time when the recital of Kedushah is completed at which time the evil ones return to Gehenom. On occasions when we omit Vi'Hiy Noam like in a week in which Yom Tov falls, we also omit Seder Kedushah but we do recite Va'Yitain Lecha. Mechaber: The prayer leader recites Havdalah in order to help those who do not have wine at home to fulfill their obligation to recite Havdalah. Ramah: It was customary to recite and to remember Eliyahu Ha'Navi on Motzei Shabbos as a prayer that he should come and report when the redemption will arrive.

A second surprise concerns the recital of the verse: ויהי גועם. It is the practice among Ashkenazim that the verse that begins: ויהי גועם is the only verse that is recited from chapter 90 of תהלים. Sephardim, on the other hand, include the following additional verses from chapter 90:

תהלים פרק צ'–שובה י–י עד מתי, והנחם על עבדיך. שבענו בבקר חסדך, ונרננה ונשמחה בכל ימינו. שמחנו כימות עניתנו, שנות ראינו רעה. יראה אל עבדיך פעלך, והדרך על בניהם. ויהי נעם א–דני א–להינו עלינו, ומעשה ידינו כוננה עלינו, ומעשה ידינו כוננהו.

Why do Sephardim add these additional verses? A review of some of the sources that provide explanations for Sephardic practices brought forth no information concerning the practice¹.

A third surprise concerns the following introductory paragraph to the recital of יושב, ויהי נועם, ויהי נועם and סדורים found in many Sephardic סדורים:

הריני מוכן עצמי לקבל אור תוספת קדשת שבת לימי החל, ואתקדש בעזרת ה' יתברך בימי החל מקדשת השבת, כמו שצונו ה' א–להינו בתורתו הקדושה והתקדשתם והייתם קדושים.

VIII:16. copyright. 2010. a. katz

^{1.} I welcome your assistance in uncovering an explanation as to why Sephardim recite these additional verses.

ויהי רצון מלפניך ה' א-להינו וא-להי אבותינו, שיעלה לפניך כאלו כונתי בכל הכונות הראויות לכון בזה.

Translation: I hereby prepare myself to be the beneficiary of the light that carries over the holiness of Shabbos into the weekdays. I will sanctify, with the help of G-d, the weekdays out of the holiness of Shabbos, as G-d commanded us in His holy Torah when He wrote: And you shall make yourselves holy. May it be Your will G-d, our G-d, the G-d of our forefathers, that my words rise up to You with my having in mind their correct intent.

The origin of this prayer is attributed to בן איש הי²:

בן איש חי–הלכה שנה שניה פרשת ויצא אות ו–ויהי נועם והכוונות בו–אומרים ויהי נועם אחר תפילת העמידה של ערבית (שו"ע או"ח רצה', א') ונוהגים לכפול פסוק אורך ימים אשביעהו להשלים המנין ועל פי הסוד ענין ויהי נועם שאומרים בכל מוצאי שבת הוא ענין נפלא וגדול מאד כי הוא כדי להמשיך תוספת קדושת שבת לכל ימי השבוע הבאה עד שבת האחרת ועל כן מזמור זה של ויהי נועם צריך לאומרו כולו מעומד ולפחות תאמר פסוק זה של ויהי נועם מעומד ואחר כך תשב.

Translation: We recite Vi'Hiy Noam after Shemona Esrei of Tefilas Arvis (Shulchan Aruch 295, 1). It is our practice to repeat the verse: Orech Yamim Asbei'Aihu in order to complete the number count. According to mystical sources, the significance of reciting Vi'Hiy Noam that we recite every Motzei Shabbos is great and wonderful. We recite it in order to draw the holiness of Shabbos into its succeeding weekdays. That is why we should recite the complete Mizmor of Vi'Hiy Noam in a standing position and if not, then we should stand for at least the verse of Vi'Hiy Noam itself and to then sit down.

והמעם הוא כי הכונה עתה כדי לקבל אור החוזר מן הבינה הנקרא נועם ה' מסוד תוספת שבת ולכן צריך שיהיה מעומד ועתה צריך האדם להכין עצמו לקבל אור תוספת השבת בששת ימי החול ובכן יהיה מכלל והתקדשתם והייתם קדושים שצריך האדם להתקדש בימי החול מקדושת השבת. ודע כי שני מיני תוספת קדושת שבת נתוסף ביום השבת והם הא' על ידי כונת התפילות של שבת והב' על ידי כונת הסעודות וכנגד המשכת תוספת קדושת שבת לימי החול מבחינת הסעודות אנחנו עושין סעודה 'רביעית במוצא' שבת וכונתה היא להמשיך אור קדושת סעודות שבת לכל סעודות ימי החול.

Translation: We do so because it is our intent to accept the light that emanates from Knowledge which is called Noam Hashem in which lies the secret behind drawing from the holiness of Shabbos into the six weekdays. By doing so we are fulfilling the requirement of causing ourselves to be holy so that we can be holy, meaning that a person must draw from the holiness of Shabbos to make his weekdays holy. Know that two sources for drawing holiness are found within our observance of Shabbos. One is through the proper performance of the Tefilos of Shabbos and a second is through the proper performance of the requirement to eat meals of Shabbos. The fourth meal of Shabbos that we eat on Motzei Shabbos is as an example of a meal at which we draw from the sanctity of our Shabbos meals in order to enhance our weekday meals.

^{2.} Chacham Yosef Chaim (1832-1909), known as the Ben Ish Chai, was a highly-revered Torah scholar and master of Kabbalah. Based in Baghdad, Iraq, he was recognized by the Sephardic community both locally and abroad as an eminent Halachic authority.

להבין את התפלה

וכנגד המשכת תוספת קדושת שבת מבחינת התפילות אנחנו אומרים מזמור זה של ויהי נועם שעי"ז אנחנו ממשיכים אותו נועם לכל תפילות השבוע: ולכן מוב שכל אדם יאמר בפיו קודם אמירת ויהי נועם: הריני מכין עצמי לקבל אור תוספת קדושת השבת לימי החול ואתקדש בעזה"י בימי החול מקדושת השבת כמו שצונו ה' א-להינו בתורתו הקדושה והתקדשתם והייתם קדושים ויהר"ם ה' או"א שיעלה לפניך כאלו כונתי בכל הכונות הראויות לכוין בזה. ודע דאע"פ שכתבו הפוסקים הפשמנים דאין לומר ויהי נועם כשחל יו"מ באמצע השבוע מכל מקום ע"פ הסוד צריך לאומרו בכל מוצאי שבת וכמ"ש הרב חיד"א ז"ל בברכ"י סי' רצ"ה וכ"כ בש"צ דף ר"ח ע"ג ובספר חס"ל כתב על פי הסוד ראוי לומר ויהי נועם אפילו במוצאי שבת שחל בחול המועד וכן ראוי לעשות בהצנע לכת והנה פה עירנו בגדאד יע"א היה המנהג מקדמת דנא שלא לומר ויהי נעם כשחל יו"מ באמצע השבוע ותהילות לא-ל. קודם כמה שנים תקנתי בסייעתא דשמיא המנהג בכל בתי כניסיות אשר פה עירנו בגדאד לומר ויהי נועם עד סוף המזמור בכל מוצאי שבת באין הפרש כלל:

Translation: Similarly, our recital of Vi'Hiy Noam is an example of how we draw from the sanctity of the Shabbos prayers to order to enhance our weekday prayers. That is why it is a good practice that each person recite on his own the following before saying Vi'Hiy Noam: I hereby prepare myself to be the beneficiary of the light that carries over the holiness of Shabbos into the weekdays. I will sanctify, with the help of G-d, the weekdays out of the holiness of Shabbos, as G-d commanded us in His holy Torah when He wrote: And you shall make yourselves holy. May it be Your will G-d, our G-d, the G-d of our forefathers, that my words rise up to You with my having in mind their correct intent. Know further that although our Sages wrote that we should not recite Vi'Hiy Noam on Motzei Shabbos when Yom Tov begins on one of the succeeding weekdays, it is preferable to recite it even under those circumstances because there is a basis in mysticism to do so. That is the position of the Chida as expressed in Birchei Yosef Siman 294. He further writes that for mystical reasons, Vi'Hiy Noam should be recited even on Motzei Shabbos of Chol Ha'Moed as a sign of following G-d in a modest manner. Here in our city Baghdad, it was formerly the practice not to recite Vi'Hiy Noam when Yom Tov falls on one of the weekdays that follow. Over the last years, with G-d's help, I established the practice in all the synagogues of Baghdad to recite Vi'Hiy Noam until the end of the next chapter of Tehillim on every Motzei Shabbos, no matter the circumstance.

The difference in practice between the Ashkenazim and Sephardim concerning whether to recite יום מובאי שבת on ויהי נועם when a יום מוב falls on a weekday in the succeeding week can be traced to the following:

ספר אבודרהם סדר מוצאי שבת-וכתוב בתשובת הגאונים שאין אומרים ויהי נועם אלא
במוצאי שבת שכל ששת הימים הם של חול אבל במוצאי שבת שבא י"ט באותו השבוע אין
אומר אותו מפני שמזכיר ומעשה ידינו עלינו שני פעמים שאלו היה מזכירו פעם אחת היינו
אומר כשהם רוב ששת ימי השבוע של חול אבל כיון שמזכירין ב' פעמים אנו צריכין שיהיו
ששת הימים כולם של חול. ועוד מעם אחר דאמרינן בספרי (שמות ל"ט מ"ג) וירא משה את כל
המלאכה והנה עשו אותה וגו' ויברך אותם משה; מה ברכה? אמר להם: תשרה שכינה על מעשה
ידיכם; והם אמרו: ויהי נועם ה' א-להינו וגו' ועל כן נהגו לאומרו בכל מוצאי שבתות חוץ משבת
שיבא יום מוב בתוכה שעצור מן המלאכה. ואע"פ שבתפלה ובהבדלה אומר ובין יום השביעי

לששת ימי המעשה אף אם יבא יום מוב באותו שבוע. הא אמרינן בפרק ערבי פסחים סדר הבדלות הוא מונה. אבל כשאומר בהבדלה החל עלינו את ששת ימי המעשה הבאים לקראתנו וכו' אין להזכיר ששת אלא ימי המעשה בלבד. וכתבו הגאונים בכל עת שאין אומרים ויהי נועם אין אומרים סדר קדושה, שאם נדחה זה, נדחה זה, שלא תקנו סדר קדושה לומר אלא שאין דרך לברך לתלמיד שלא יתברך רבו עמו לכך מאחר שמתחיל בברכת עמו. ומיהו אין נוהגין כן אלא מתחיל מאורך ימים אשביעהו. ואומר אחריו סדר קדושה ואומר קדיש תתקבל ואחר כך מבדיל שליח ציבור כדי להוציא עניים ידי חובתם, שאין ידם משגת לקנות יין כי אין מבדילין על הפת אלא על היין כמו שיתבאר לקמן.

Translation: It is written in the Responsa of the Gaonim that we should not recite Vi'Hiy Noam except on a Motzei Shabbos that comes before a week in which there are six working days. On a week on which Yom Tov falls it is not appropriate to recite it because we include the verse that begins: the work of our hands, twice. If our practice was to recite the verse only once, we would conclude that it is appropriate to say Vi'Hiy Noam as long as most of the days of the upcoming week are work days. We recite the verse twice to emphasize that the week must include six work days before we are permitted to recite Vi'Hiy Noam on Motzei Shabbos. Another reason given: we say in the Midrash Sifrei (Shemos 39, 43) on the words: And Moshe saw all their work and saw that they followed their instructions properly, etc. and Moshe blessed them. What was Moshe's blessing? He said: May G-d's presence rest on the product of your hands. The Jewish People responded: Vi'Hiy Noam. That is why it became the practice to recite Vi'Hiy Noam every Motzei Shabbos except for on weeks in which Yom Tov falls, days on which work is prohibited. That is the rule despite the fact that in Havdalah both in Shemona Esrei and over a cup of wine we say: and G-d distinguishes between Shabbos and the six days of the week. We recite that wording even when Yom Tov falls during the succeeding week. That is permitted because we are required to list ways in which G-d distinguishes. Nevertheless there is a problem in reciting the words: begin for us the upcoming days in peace, etc. on a Motzei Shabbos in which Yom Tov falls during the week. Under those circumstances, it is better not to say the upcoming six days but instead say upcoming work days. Our Gaonim further wrote that when we omit Vi'Hiy Noam, we should not recite Seder Kedushah. If one is omitted so too the second must be omitted for the following reason: we say Seder Kedushah because it would be inappropriate to say: Vi'Hiy Noam which is a blessing for the students (the Jewish People) without reciting a blessing for the teacher (G-d). We do not follow that rule. When Yom Tov falls during the week, we begin with the verse of Orech Yamim and then Seder Kedushah, Kaddish Tiskabel. The prayer leader then recites Havdalah to help poor people who cannot afford to buy wine to fulfill their obligation to recite Havdalah over wine since it is not permitted to perform Havdalah over bread (as we do in Kiddush) as I will explain below.

In closing this subject it is worth noting a point made by Professor Ta-Shma in his article entitled: התפלה האשכנזית הקדומה 'ויהי נועם' in his book: התפלה האשכנזית הקדומה 'in his book: התפלה מוצאי שבת on תפלת ערבית on קדושה דסידרא and איושב בסתר, ויהי נועם on any have occurred for a very practical reason. Since our ancestors did not possess accurate time keeping equipment in the Middle Ages, it was difficult for them to determine precisely when שבת ended. In order to complete שבת on תפלת ערבית at a moment when our Sages felt comfortable that the end of שבת had unquestionably arrived, they added additional prayers to extend the time when those present departed from synagogue.